

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUIFD), Güz 2019, 6 (12): 399-404

Makale Geliş Tarihi (Received): 22/07/2019

Makale Kabul Tarihi (Accepted):29/07/ 2019

Makale Türü: Kitap Tanıtımı

NÜZUL SÜRECİNDE KUR'AN'A KARŞI ALGI YÖNETİMİ

Ahmet Abay (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015).

Gökhan ERDOĞAN*

Müslümanın Kur'an-ı Kerim'in nüzul ortamını, Hz. Peygamberin karşılaştığı zorlukları ve ona uygulanan algı yönetimlerini öğrenmesi bir ihtiyaçtır. İşte tam da bu ihtiyacı karşılayacak kapsamda önemli bir kitabı tanıtmaya, değerlendirmeye gayret edeceğiz.

Yazar algı yönetimi ve algı operasyonu tabirlerinin son asrın tabirleri olsa da içerik bakımından eski olduklarını, Kur'an-ı Kerim'in indirildiği dönemde de bu algı yönetiminin devam ettiğini, Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e karşı oluşturulmaya çalışılan, sahih dinin içeriğine yönelik algı yönetimlerinin yapıldığını belirtmiş, çalışmanın temel amacının yapılan bu tür algı yönetimlerinde kullanılan yöntem ve araçları tespit etmek olduğunu ifade etmiştir. (s. 17-18)

Kitabın konusu hakkında Abay; "Vahye/Kur'an'a yönelik algı oluşturma çabaları çok geniş bir alanı oluşturmaktadır. Kitaba yönelik bu tür girişimler vahyin nüzul sürecinde başlamış olup günümüze kadar devam edegelmiştir. Bu sebeple çalışmamızı Kur'an'ın nüzul sürecinde oluşturulan algı yönetimleriyle/operasyonlarıyla sınırlandırmak durumunda kaldık. Daha sonraki dönemlerde ve günümüzde oluşturulan algılar ise müstakil bir çalışma olarak düşünülebilir." şeklinde yorumda bulunarak kitabın konusunu, kapsamını ve sınırlılığını belirlemiş olmaktadır. (s. 18)

Kitap, önsöz, giriş, iki bölümden ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş bölümünde algının tanımı, algı yönetiminin ne olduğu, niçin yapıldığı, toplumsal algıda medyanın etkisi ve algı yönetiminin kimler tarafından yapılabileceği, Hz. Peygamber'den önce Allah Teâla tarafından insanlara rehberlik etmek amacıyla

* İmam-Hatip, Diyanet İşleri Başkanlığı Afyon, Dazkırı Müftülüğü, e-mail: erdogan.gokhan03ge@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0002-4273-3662>.

gönderilen peygamberlere karşı oluşturulmaya ve toplumda yayılmaya çalışılan algılara ve peygamberlere yapılan algıların ortak yönlerine değinilmiştir.

Birinci bölüm beş ana başlıktan oluşmaktadır. Kitabın ana omurgası olarak niteleyebileceğimiz bu bölüm Çalışmanın asıl amacını oluşturan konulardan teşekkül etmektedir. Birinci bölümde konu geniş bir şekilde ele alınıyor. Bu bölümde Kur'an'ın indirilmeye başlandığı zamanda Mekke ve çevresindeki ekonomik, sosyal, dini ve siyasi durumun ne olduğu, müşriklerin ve inkârcıların neden vahye karşı çıkma gereği duydukları ifade edildikten sonra Hz. Peygambere karşı, ilah/Allah'a ve Kur'an'a karşı yürütülen algı oluşturma girişimleri ele alınmaktadır. Bununla birlikte vahyin etkisini kırmak için çeşitli alanlardaki algı yönetimleri de ortaya koyulmuştur.

Son bölüm olan ikinci bölümde ise konu dört başlık altında ele alınıyor. İlk olarak inkarcıların ve müşriklerin, olumsuz algılar oluşturmaya çalıştıkları hususlarda sahih bir algı, doğru bir tasavvur ve bakış açısının oluşturulması için vahyin bu konuda vermiş olduğu bilgilere değinilmektedir. Sonrasında kimlerin Kur'an'dan istifade edemeyecekleri açıklanıyor. Son olarak da Kur'an'a karşı algı yönetimi yapanların akıbeti ve algı yönetimlerine karşı takınılacak tavırlar ortaya koyuluyor.

Toplumsal algının oluşmasında medyanın etkisi başlığını ele alırken Abay; Vahyin nüzülü sürecinde basının üstlendiği görevleri ve kimler tarafından yürütüldüğü ile ilgili şu bilgileri aktarıyor; "Miladi yedinci yüzyılın en büyük hadisesi, Hz. Muhammed'in (sav) İslam'ı bütün insanlara tebliğ etmek üzere Allah tarafından peygamberlikle görevlendirilmesidir. Tabiidir ki Mekke ve daha sonra Medine basını bu büyük hadiseye bigâne kalamazdı. Hz. Peygamber temeli putlara ve heykellere tapıcılık olan Mekke devletini yıkıp, yerine Tevhid inancına dayalı olan İslam devletini kurmak istediğinden, daha başlangıçta tasarrufu Mekke hükümetinin elinde olan basının saldırısına uğradı. Şairler! Evet, basın işini şairler yürütüyordu. Herhangi bir konuda kamuoyu oluşturulacaksa bu iş için şairler görevlendiriliyor, karşılığında yüklü miktarda para ödeniyordu. Şairlerin bu işi menfaat karşılığı yapmadıkları da oluyordu. Savaş hazırlıklarında olsun, savaş meydanlarında olsun, en büyük silah şiirdi. Resûlullah'ın Mekke döneminde olsun hicretten sonraki Medine döneminde olsun bu şairler İslâm ve onun peygamberi Hz. Muhammed'in (sav) aleyhinde şiirler söylemişler, kamu efkârını İslâm aleyhine çekmek için çalışmışlardır. Menfî basın organlarının görevini üstlenen Yahudi şairler, adeta İslâm'a savaş açmışlar, her türlü alay ve hakareti yapmışlar, İslâm'ın, Müslümanların aleyhine kamuoyu oluşturmuşlardır." Bu ifadelerden toplumsal algının oluşmasında medyanın etkisini sadece günümüz modern toplumunda değil, Kur'an'ın nüzul ortamından itibaren var olduğunu görüyoruz. (s. 32-33)

Peygamberlerin bir beşer oluşlarına itiraz etmek, peygamberlerden delil-mucize istenmesi, peygamberlere mecnun, sihirbaz ve kâhin denmesi, peygamberlerin yalanlanması, peygamberlerle alay etmek, peygamberleri atalarının dinine karşı çıkmakla suçlamak, peygamberlere verilenin bir benzerinin de kendisine

verilmesini istemek, peygamberlere verilen şeyleri inkâr etmek, peygamberleri yaşadıkları yurtlarından çıkarılmakla tehdit etmek, peygamberleri uğursuzluk sebebi olarak görmek Peygamberlere yapılan algı yönetimlerinin ortak yönleri olarak ayetler ışığında ele alınmıştır. (s. 77-78)

Vahyin nâzil olduğu dönemde tarihi zemin başlığı altında ise; şehirlerin anası Mekke'den, Mekke'nin ticari, ekonomik, siyasi ve dini durumundan bahsedilmektedir. Mekke'de Hz. Peygamber'in çağrısına karşı çıkılma sebeplerine değinildikten sonra asabiyet kavramı şöyle izah edilmektedir: "Araplarda toplum düzeninin esasını, fertleri aileye, aileleri de kabileye bağlayan kabile ruhunu asabiyet oluşturur. Asabiyet, dar anlamıyla kişinin baba tarafından akrabasını, genel anlamıyla da kabilesini desteklemesi, her durumda kabilesi adına hareket etmesi duygusudur."

Hz. Peygambere yönelik algı yönetimini Hz. Peygamber'in şahsına ve görevine yönelik olarak ele alan Abay, şahsına yönelik algı yönetimini "Hz. Muhammed (sav) kavminin içerisinde bir ömür geçirmesine, O'na El-Emin demelerine rağmen vahiy O'na gelmeye başlayınca O'nun şahsıyla alakalı olmayan birtakım sözler söylemeye başladılar. Vahyin etkileyici gücü karşısında aciz kaldıklarından Hz. Peygamber'in şahsına yönelik hücumlar yaptılar. Güya bu sözler akli başında bir adamın söyleyeceği sözler değildir. Bu ve benzeri düşüncelerden hareketle O'na mecnun, kâhin ve büyücü gibi yakıştırmalarda bulundular." (s. 90) şeklinde izah ederek Hz. Peygamber'e yönelik algı yönetimini okuyucuya sunmuştur.

Kendi düşüncelerini örtbas etmeye yönelik algı yönetimi başlığının altında infâkı engelleme ve ondan kaçınma çabalarında Abay: "müşrikler ve inkarcılar da İsrâiloğulları'nın peşinden gitmiş ve benzer yaygaraları koparmakla kalmamış daha da ileri gitmişlerdir. Kendilerine, Allah'ın size verdiğiinden ihtiyacı olanlara infak edin denildiğinde 'Allah'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz' demişlerdir. (el-Yasin 36/47) Bugün de toplumun bazı kesimleri tarafından kullanılan 'Allah versin' ifadesi bu mantığı çağrıştırmaktadır." Şeklinde günümüze bakan tarafla yorumda bulunmuştur. (s. 201)

Gerçeği örtbas etmeye yönelik eylemleri konu başlığının altında hak ile batılı karıştırma girişimleri örnek verilerek "süs eşyası yapmakta olan insanlar, madenleri eritirler. Eriyen madenlerin üzerinde köpük oluşur. O eşyayı yapan sanatkâr veya kimyacı köpüğü atar, geriye kalan madeni süs eşyası yapar ve insanlar onu üzerlerine takarlar. Giden köpük bâtılı; süs eşyası olan kısım hakkı temsil eder. Böylece Allah hakkı, kalıcılığı, faydalı ve değerli oluşuyla; bâtılı da gidici, faydasız ve değersiz oluşuyla tanımlamaktadır. Buna göre hak ve bâtılı şu şekilde tanımlamak mümkündür; kalıcı, faydalı ve değerli olan şey hak; geçici, yararsız ve değersiz olanda bâtıldır." (s. 205) şeklinde zihinlerde yer edici somut bir yöntemle konu izah edilmiştir.

İkinci bölüm olan vahyin oluşturmak istediği sahih algılar başlığı altında ilk olarak Allah/ilah algısının hangi boyutta olması gerektiği, vahyin Allah'ı nasıl tanıttığı

sunulmuştur. “Çünkü Allah’ı doğru tanıyabilmenin tek yolu O’nun bize kendisini tanıttığı yoldur. Doğru bir Allah algısı oluşturmanın en sağlam yöntemi budur. Gözlerin göremediğini, idraklerin kavrayamadığını doğru bir şekilde tanımanın en sağlıklı yöntemi O’nun kendisini tanıttığı özellikleriyle tanımaktır. Allah kendinden başka ilah olmayandır, Allah her şeyi yaratandır. Allah diriltir ve öldürür.” (s. 215-216) Sonrasında konuyu Kur’an/Kitap algısı şeklinde devam ettiren yazar; bu bölümde vahiy/kitap ile ilgili söylentileri ve oluşturulmak istenen olumsuz algıları boşa çıkararak hususları ele almıştır. Bunları ortaya koyarken bazı kaynaklardan istifade etmeye gayret ettiğini ifade etmiş, asıl kaynağın vahyin kendisi olduğunu dile getirmiş, Kur’an’ın ne olduğunu ve niçin indirildiğini, hangi vasıfları taşıdığını yine Kur’an’ın kendisinden öğrenmenin en sağlıklı yöntem olduğunu vurgulamıştır. (s. 222-223)

Allah/ilah algısı, Kur’an/kitap algısından sonra peygamber algısı şu şekilde izah edilmiştir: “Allah Teâlâ Kur’an’ı kerimi indirdiği dönemde inkârcıların ve müşriklerin Hz. Peygamber ile oluşturdukları olumsuz algıları bertaraf etmek ve peygamber tasavvurunun zihinlere doğru bir şekilde yerleşmesi için peygamberin nasıl bir şahsiyet olduğunu ve taşıdığı vasıfları, vahiy aracılığıyla bütün insanlığa bildirmiştir. Peygamber tasavvuru mutlaka vahye inşa ettirilmelidir. Çünkü yanlış peygamber tasavvuru ve algısı beraberinde yanlış din algısını getirmektedir. Bu nedenle Allah ve kitap algısı gibi peygamber algısı da vahyin belirlediği şekilde olmalıdır. Kur’an aracılığı ile nasıl bir peygamber tasavvuru ve algısı oluşturulduğunu ilgili ayetler rehberliğinde ortaya koymaya gayret edeceğiz. Öncelikle bütün peygamberlerin daha sonra da Hz. Muhammed’in konumunu ve görevlerini ele alacağız. Peygamberleri Allah seçer-belirler, bütün peygamberler hidayet üzeredirler ve yol gösterirler, Allah peygamberlerine kitapla beraber hikmet de vermiştir, bütün peygamberler yaptıkları iş için ücret istemezler, peygamberler Allah’ın kendilerine bildirdiğinin dışında gaybi bilmezler, bütün peygamberler müjdeciler ve uyarıcıdırlar.” (s. 226) Yazar bunlar ve benzer başlıklar halinde peygamberlerin konumlarını ve görevlerini ifade etmiştir.

Hz. Muhammed (sav) ile ilgili hususlar başlığı altında şu ifadeler yer verilmiştir: “Hz. Muhammed doğru tanınır, doğru anlaşılabilir isteniyorsa Kur’an’ın O’nu nasıl tanıttığına bakılması gerekmektedir. Çünkü Hz. Peygamberi tanıtan objektif, orijinal ve en sahih kaynak Kur’an’dır. Objektiftir, çünkü Hz. Peygamber ile Kur’an arasında bir mesafe girmemiştir. Zaman, mekân ve imkân olarak ondan daha ötesi düşünülemez. Sahih, çünkü Kur’an bir bilgi kaynağı olarak her mü’min için içerisinde kuşku barındırmayan tek kitaptır. Nasıl ki bize hakikatleri Hz. Peygamber öğretmişse Hz. Peygamber’e de Kur’an öğretmektedir. Kur’an’ı Hz. Peygamber’in aracılığına başvurmadan anlamaya çalışmak nasıl Kur’an’ı yanlış anlamaya yol açıyorsa, Hz. Peygamber’i Kur’an’ın aracılığına başvurmadan anlamaya çalışmak da peygamberi yanlış anlamaya yol açacaktır. Bu ilkeler doğrultusunda Kur’an’ın Hz. Muhammed’i nasıl tanıttığını bilmek doğru bir peygamber tasavvuru ve algısı açısından önemlidir.” (s. 240)

Abay Kur'an'dan kimler istifade edemez başlığında şu çıkarımlarda bulunuyor: "Kur'an'ı anlayıp O'ndan yararlanmak için çaba harcamak gerekmektedir. Vahyin yol aydınlığından istifade edebilmek için emek harcamak gerekmektedir; bu hususla ilgili ilahi ilke şu şekilde hatırlatılmaktadır; 'Davamız uğrunda var gücünü harcayanları, elbette kendi yollarımıza yönelteceğiz ve şüphesiz Allah iyi ve erdemli olanların yanındadır. (el-Ankebût 29/69) Açıkça görülmektedir ki çaba gösterenler ulaşması gereken yerlere ulaştırılmaktadırlar. Fakat bu çabayı göstermeyenlerin vahyin nimetinden istifade etme imkânları yoktur.'" (s-262)

Vahiy/Kur'an'dan kimlerin istifade edemeyeceğine başlıklar halinde değinilmiş, aklını kullanmayanlar başlığında şu tespitte bulunulmuştur: "Kur'an kulluğa, akla ve kalbe hitap etmektedir. Bu durum Kur'an'ı Kerim okurken bu üç merkezin nasiplenmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Muhatap alınan bu üç merkezin nasiplenmemesi veya sadece bunlardan birinin nasiplenmesi durumunda Kur'an'ın gereği gibi okunduğu, anlaşıldığı ve hayata yansıtıldığından söz etmek mümkün olmayacaktır. Vahyi anlamamanın en önemli şartlarından biri akletmektir." (s. 262)

Kur'an'dan kimler istifade edemez konusunun müstekbirler isimli diğer başlığında konu günümüze bakan perspektifiyle ele alınarak şu çıkarımlar yapılmıştır: "İnsanların Kur'an'ı yalanlamalarının en önemli nedenlerinden biri kendilerini yeterli görmeleri, bir başka deyişle burunlarından kıl aldırılmamalarıdır. İnsanların bu özellikleri gerek günümüzde gerek Resûlullah'ın döneminde gerekse diğer resuller döneminde vahyin karşılaştığı en büyük problemlerden biridir. Bu tip insanlar, tebliğcinin de amansız düşmanlarıdır. Başkalarına tepeden bakan bu kişiler kendilerine nasihat edilmesini, yaptıkları yanlış davranış ve tutumların tenkit edilmesini hiç çekemezler. Günümüzde de bu tür insanlar, kendileri ile konuşacak, yanlarına yaklaşacak kişinin insan olmasını yeterli görmezler. Onun makamına, şöhretine, zenginliğine, dış görünüşüne, diplomasına hatta geçmişte olduğu gibi asâletine bakarlar. Böylelerinin kendilerinin bilmedikleri şeyleri bilebileceklerini, insanların problemlerine çözüm getirebileceklerini asla mümkün görmezler. Hele hele onlarla yakınlık kurmak, yardımlaşmak olacak şey değil. Dolayısıyla bu ayak takımlarıyla (onlara göre) aynı kitaba aynı İlahı inanmak zül sayılır. Geçmişte vahye karşı olumsuz tavır gösterip kâfir olanlarla günümüzdekiler arasında pek bir fark yoktur. Bugün de bile bile Ebû Cehillik yapanlar, Ebu Tâlip kompleksinden dolayı kitabı görmezlikten gelenlerle karşılaşmıyor muyuz?" (s. 264)

Ön yargılı olanlar başlığında Abay; "nüzul sürecinde İsrâiloğullarının Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e karşı gösterdikleri önyargılı tutumun bir benzeri günümüzde de hâlâ devam etmektedir. Ön yargılardan kurtulamayanlar, Kur'an ayetlerini kendisinin müntesibi olduğu mezhebin, ekolün, cemaatin ilkelerine göre yorumlayarak tahrif etmektedirler. Kendi önyargılarıyla Kur'an'a yaklaşan kimseler, satırlar arasında kendi düşüncelerini okumakta ve bu nedenle Kur'an'ın iletme istediği mesajı kavrayamamaktadır." (s. 266) şeklindeki ifadeleriyle nüzul süreci ile günümüzü mukayese ederek toplumun Kur'an'a karşı yaklaşımını ifade etmiştir.

Kitabın sonuç kısmında yazar, çalışmanın genel bir değerlendirmesini yapmış, Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar indirilmiş vahye insanlık tarihinin her döneminde karşı çıkmadığını ifade etmiştir. Karşı çıkmaların da devam edeceğini söylemiştir. Vahye karşı çıkanların onun etkisini kırmak için her yolu denediklerini, bu yolların başında da algı yönetimleri olduğunu söylemiştir. Yazar Mekke oligarşisinden Medine'deki ehli kitap mensuplarının vahyin oluşturmak istediği nizamaya karşı çıkışlarına da değinmiştir.

Algı yönetimlerini/operasyonlarını yapanlarla mücadele etmenin birinci şartının doğru bir vahiy anlayışına sahip olunması gerektiğini belirten yazar, vahiy doğru bir şekilde anlaşılmadığında bu işleri yapanların tuzağına düşmenin kaçınılmaz olduğunu, tuzaklara düşmemek için her türlü vesveseye karşı Allah'a sığınmanın gerekliliğini, tefrikaya düşmemek için Allah'ın ipine, Kur'an'a sımsıkı sarılmanın önemini vurgulamıştır. Müslümanların Kur'an'ı terk ettiklerinde Allah'ın yardımını kaybedeceklerini ve düşmanlara korku salan heybetlerinin yok olacağını hatırlatmıştır. (s. 283)

Değerlendirmeye çalıştığımız kitap Kur'an'ı Kerimi anlama yolunda karşımıza çıkacak engellere dikkat çekerek okuyucuya çeşitli tefsirler ışığında çözüm yolları sunmaktadır. Kitap, gerek kaynak çeşitliliğiyle gerekse özgün yorumlarla alanda önemli bir boşluğu doldurmuştur. Çalışmada ayeti kerimelerin okuyucu için konuyu anlamada ve sahih bir algı oluşturmada en büyük katkıyı yaptığı açıktır.

Çalışmanın klasik kaynaklardan modern kaynaklara birçok kaynak eser içermesi ileri çalışmalar için ilgililere ve araştırmacılara rehber olup çalışmalarına ışık tutacaktır. Titiz bir çalışmanın, emeğin ürünü olduğunu gözlemlediğimiz eserden ihtiyaç duyan herkesin istifade edeceğine inanıyoruz.